

Working Paper nr. 2

Konkurrence mellem overnatningsformer

af

Charlotte Rassing og Svend Lundtorp

Bornholms Forskningscenter
Stenbrudsvej 55
3730 Nexø
Telefon: 56 44 11 44
Telefax: 56 49 46 24
E-mail: rcb@rcb.dk
Homepage: <http://www.rcb.dk>

Copyright: © 1999 Bornholms Forskningscenter
og forfatterne

Mindre uddrag, herunder figurer, tabeller
og citater er tilladt med tydelig kildeangivelse.
Skrifter, der omtaler, anmelder, citerer
eller henviser til nærværende,
bedes sendt til Bornholms Forskningscenter

ISBN 87-90881-23-0 Elektronisk udgave

Juli 1999

Indholdsfortegnelse

Forord.....	5
Sammenfatning.....	5
Formål	5
Analyse af gæsteprofiler	6
Karakteristiske træk.....	6
Formål med rejsen.....	6
Forretningsrejsende.....	8
Ferierejsende.....	9
Nationalitet.....	9
Førstegangs- eller flergangsbesøgende.....	11
Opholdslængde	12
Størrelse på rejsegruppe.....	12
Alder	14
Tilfredshed med indkvarteringen	16
Indtægt.....	18
Døgnforbrug.....	18
Sammenfatning af karakteristika.....	18
Konkurrencen	21
Konkurrenceparametre.....	21
Konkurrencesituationen	22
Konkurrencen mellem forskellige indkvarteringsformer	22
Konklusion.....	29
Litteraturliste	31
Bilag 1: Information om de anvendte TØBBE-data fra Danmarks Turistråd.....	33
Bilag 2: Information om de anvendte data fra Bornholms Forskningscenter	34
Bilag 3: Indkvarteringssteder på Bornholm.....	35
Bilag 4: Oversigt over hotellerne/pensionaterne og vandrerhjemmene på Bornholm	36
Bilag 5: Forretningsrejsende opdelt på indkvartering og opholdslængde.....	38
Bilag 6: Hotelovernatninger opdelt på nationalitet	39
Bilag 7: Opholdslængde	41
Bilag 8: Rejsegruppens sammensætning.....	42
Bilag 9: Husstandens årsindkomst (brutto)	43
Bilag 10: Døgnforbrug	44
Bilag 11: Diskriminantanalyse.....	45

Tabeller

Tabel 1: Formål med ophold fordelt på indkvarteringsformer (hele landet).....	7
Tabel 2: Hovedformål med rejsen (Bornholm)	7
Tabel 3: Formål med ophold fordelt på indkvarteringsformer (hele landet).....	8
Tabel 4: Hovedformål med rejsen (Bornholm)	8
Tabel 5: Nationalitet.....	10
Tabel 6: Nationalitet.....	11
Tabel 7: Ferie i Danmark inden for de seneste fem år? (hele landet)	11
Tabel 8: Førstegangsbesøgende eller flergangsbesøgende (Bornholm)	11
Tabel 9: Antal personer i rejsegruppen, økonomifællesskab	13
Tabel 10: Antal personer i rejsegruppen, økonomifællesskab.....	14
Tabel 11: Ferieturisterne fordelt på aldersgrupper (hele landet).....	15
Tabel 12: Respondentens alder (Bornholm)	16
Tabel 13: Ferieturisterne fordelt på aldersgrupper (hele landet).....	16
Tabel 14: Respondentens alder (Bornholm)	16
Tabel 15: Hvor tilfreds er man med diverse forhold vedrørende indkvarteringsstedet? (hele landet)	17
Tabel 16: Samlet grad af tilfredshed pr. indkvarteringsform (hele landet)	17
Tabel 17: Tilfredshed med indkvarteringen (Bornholm)	17
Tabel 18: Karakteristika for besøgende ved forskellige indkvarteringsformer	18
Tabel 19: Antal overnatninger juli 1998 på forskellige overnatningsformer samt prisniveau.....	22
Tabel 20: Konkurrencen mellem overnatningsformer	29
Tabel 21: Indkvarteringssteder, bestand og gennemsnitlige antal gæstesenge/pladser	35
Tabel 22: Forretningsrejsendes valg af indkvartering (Bornholm).....	38
Tabel 23: Forretningsrejsendes opholdslængde (Bornholm)	38
Tabel 24: Overnatninger (i 1.000) på nationalitet; hele landet 1989-1998 (inkl. feriecentre).....	39
Tabel 25: Hotelovernatninger på nationalitet; hele landet (pct.).....	39
Tabel 26: Overnatninger (i 1.000) på nationalitet; Bornholm 1989-1998 (inkl. feriecentre).....	39
Tabel 27: Hotelovernatninger på nationalitet; Bornholm (pct.).....	40
Tabel 28: Antal overnatninger på rejsen (hele landet).....	41
Tabel 29: Antal overnatninger på rejsen (hele landet).....	41
Tabel 30: Opholdslængde (Bornholm)	41
Tabel 31: Opholdslængde (Bornholm)	41
Tabel 32: Rejsegruppens sammensætning (Bornholm)	42
Tabel 33: Rejsegruppens sammensætning (Bornholm)	42
Tabel 34: Husstandens årsindkomst (Bornholm)	43
Tabel 35: Husstandens årsindkomst (Bornholm)	43
Tabel 36: Døgnforbrug (hele landet).....	44
Tabel 37: Døgnforbrug (Bornholm).....	44
Tabel 38: Forskelle mellem profilerne af par/ægtepar	45
Tabel 39: Forskelle mellem gæsteprofiler generelt.....	45

Forord

I 1998 skrev Bornholms Forskningscenter sammen med Turismens UdviklingsCenter en rapport *Strukturtilpasning i hotelbranchen* for Erhvervsministeriet.

Væsentlige dele af denne analyse af konkurrenceforholdene i overnatningssektoren er udarbejdet i forbindelse med denne rapport, hvor der dog - som det fremgår af titlen - var lagt særlig vægt på konkurrencen mellem hoteller og andre overnatningsformer. Dertil er der i denne rapport inddraget forskelligt senere udkommet materiale.

En særlig tak til konsulent Charlotte Harder, Danmarks Turistråd, og seniorforsker Carl Henrik Marcussen, Bornholms Forskningscenter, for grundig gennemgang af manuskriptet og adskillige nyttige kommentarer.

Sammenfatning

Analyserne i denne rapport tyder ikke på stor konkurrence mellem de forskellige overnatningsformer. Tværtimod ytrer en bemærkelsesværdig stor del af turisterne stor tilfredshed med netop det valgte overnatningssted, hvilket tyder på, at den typiske turist nøje har valgt den overnatningsform, der passer rejsegruppen bedst med hensyn til behov og muligheder.

I det omfang, der er konkurrence mellem overnatningssteder, skal den derfor navnlig findes mellem ens overnatningsformer af samme kvalitet og beliggende i nærheden af hinanden. Hoteller i samme by konkurrerer. Sommerhuse i samme egn gør det, og hvis der er flere campingpladser i samme område, vil de også konkurrere indbyrdes. Hvis denne konklusion holder, forklarer den samtidig, hvorfor det tilsyneladende er nemmere for udlejere af overnatningsfaciliteter at samarbejde nationalt og regionalt, end det er på lokalt plan.

Analysen er endvidere statisk, dvs. et øjebliksbillede af konkurrenceforholdene. Der er udviklingstendenser, som materialet ikke afslører. Valget af overnatningsform afhænger således af indkomst. Med stigende eller faldende indkomst kan præferencerne skifte. Når færre tyskere vælger at bo på hotel, kan det således hænge sammen med en nedgang i den disponible indkomst for de tyske turister.

Formål

Formålet med denne analyse er at belyse konkurrencen mellem forskellige overnatningsformer - om der er konkurrence, hvilke overnatningsformer der konkurrerer og hvilke kundegrupper de konkurrerer om. Det sker især ved at afgrænse de overnatningsformer, der benyttes af samme type gæster og som dermed konkurrerer om de samme kundegrupper. Der foretages en sammenligning af profilen af gæsterne på forskellige overnatningsformer, hvor profil er en samling af karakteristiske træk - alder, formål med rejsen mv.

Grundlaget for analysen er dels TØBBE-data fra Danmarks Turistråd dels en spørgeskemaanalyse, som er gennemført af Bornholms Forskningscenter blandt besøgende til Bornholm. TØBBE-analysens fordel er naturligvis, at den dækker hele landet og dermed giver et bredt billede af turismen i Danmark. Undersøgelsen fra Bornholms Forskningscenter omfatter kun turister til øen, men giver

mulighed for et meget detaljeret analyseniveau. Da analysen er gennemført hvert år siden 1995, er det endvidere muligt at afsløre trends. Materialet viser i øvrigt, at der på de fleste punkter ikke er den store forskel mellem ferieturister på Bornholm og i det øvrige land. Ferieturister til Bornholm kan således i denne sammenhæng betragtes som repræsentative for hele landet. Yderligere information om undersøgelserne er givet i Bilag 1 og Bilag 2.

Analyse af gæsteprofiler

Karakteristiske træk

Den samling af karakteristiske træk, som her er udvalgt til at beskrive gæsteprofiler, er:

- Formål med rejsen
- Nationalitet
- Første- eller flergangsbesøgende
- Opholdslængde
- Størrelse på rejsegruppe
- Alder
- Tilfredshed med indkvarteringssted
- Døgnforbrug
- Indkomst.

Dertil kommer naturligvis kombinationer af karakteristika.

Afgrænsningen er i vid udstrækning praktisk bestemt. Analysen er bundet til de tilgængelige oplysninger. På nær *Tilfredshed med indkvarteringssted* er der endvidere tale om objektive målbare størrelser, hvilket er hensigtsmæssigt, når formålet er at afgrænse bestemte kundesegmenter.

Formål med rejsen

De vigtigste formål med at rejse er enten at holde ferie eller at besøge stedet i forretningsøjemed. Tabel 1 viser således formålet med rejsen for besøgende på forskellige former for indkvartering for hele landet. Tilsvarende viser Tabel 2 formålet med at besøge Bornholm.

Som det fremgår, kommer størstedelen af de besøgende på de danske og bornholmske indkvarteringssteder for at holde ferie. Således angiver over 80 pct. af samtlige besøgende på Bornholm, at hovedformålet med besøget er ferie. Kun de større hoteller - dvs. hoteller med flere end 99 faste gæstesenge - har lavere andel ferieturister. Her er 22 pct. af de besøgende forretningsrejsende.

Hvor langt de fleste forretningsrejsende bor på hotel, er det andre overnatningsformer, der foretrækkes af ferieturister fra Danmark og Tyskland (Tabel 3 og Tabel 4). Ferieturister fra Sverige og Norge bor dog i vid udstrækning på hotel (Tabel 5). De dominerende overnatningsformer for ferieturister er sommerhus og camping, hvilket naturligt hænger sammen med, at sommerhuse og campingpladser tilsammen udgør 82 pct. af overnatningskapaciteten i Danmark.

Denne markante forskel i valg af overnatningsform mellem ferie- og forretningsrejsende gør det naturligt at betragte de to grupper hver for sig. Derfor er de forretningsrejsendes profil og overnat-

ningsvalg belyst først og dernæst de ferierejsendes. Rejsende med andre formål f.eks. spejderlejr eller sportsarrangementer er så få, at de næsten ikke tæller i helheden.

Tabel 1: Formål med ophold fordelt på indkvarteringsformer (hele landet)

Procenter lodret beregnet

	Hotel/kro Ferie	Hotel/kro Individuelle forretningsrejsende	Hotel/kro MICE ¹	Ferie- center	Ferie- hus	Camping- plads	Vandrer- hjem
Base: Alle besøgende							
Ferie/fornøjelsestur	96	-	-	96	99	98	75
Jeg er på ferie/ min ægtefælle er på forretningsrejsende	4	-	-	1	0	0	0
Ferie kombineret med forretning	-	-	-	0	1	1	3
Individuel forretnings- rejsende	-	100	-	1	0	0	3
Nordisk/international kongres/konference	-	-	9	-	0	-	0
National kongres/ konference	-	-	7	0	0	0	0
Firmamøde	-	-	19	0	0	0	0
Messe/udstilling	-	-	8	0	-	0	0
Kursus	-	-	49	1	0	1	6
Belønnings/incentive rejse	-	-	2	0	0	0	0
Faglig studierejse	-	-	7	0	0	0	7
Aktiv i sportsarrangement	-	-	-	0	0	0	4

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998a.

Tabel 2: Hovedformål med rejsen (Bornholm)

Procenter lodret beregnet

Formål	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Ferie- centre	Vandrer- hjem	Camping- pladser	Sommer- huse	Total
Base²: Alle besøgende	150	705	664	372	175	920	2.170	5.156
Forretning	4	8	22	3	3	2	1	5
Ferie	86	84	70	84	74	87	83	82
Ferie/besøg hos familie og venner	7	4	3	7	9	8	11	8
Udelukkende besøg hos familie og venner	0	1	*	1	3	*	2	1
Andet formål ³	3	3	5	5	11	3	3	4
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100

Noter: 1. * betyder mindre end 0,5 pct.

2. Under hver kategoriangivelse i tabellerne for de bornholmske turister er anført basen for procentberegningerne, dvs. den del af stikprøven, der bruges, samt det antal respondenter, som indgår i stikprøven.

3. Andre formål dækker spejderlejr, sportsarrangement mv.

1 MICE står for Meetings/Incentives/Congresses/Conferences/Exhibitions.

Tabel 3: Formål med ophold fordelt på indkvarteringsformer (hele landet)

Procenter vandret beregnet

	Hotel/kro Ferie	Ferie- center	Sommer- huse	Camping- pladser	Vandrer- hjem	Andre	Sum
Base: Alle besøgende							
Ferie/fornøjelsestur	10	10	43	31	2	4	100
Individuel forretnings- rejsende	86	3	3	5	2	0	100
Nordisk/international kongres/konference	99	-	1	-	1	0	100
National kongres/ konference/firmamøde	90	2	1	3	3	-	100
Messe/udstilling	97	1	-	0	1	-	100
Faglig studierejse	63	4	4	2	27	0	100
Andet	65	6	2	10	17	-	100

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998c.

Tabel 4: Hovedformål med rejsen (Bornholm)

Procenter vandret beregnet

Formål	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Ferie- centre	Vandrer- hjem	Camping- pladser	Sommer- huse	Sum
Base: Alle besøgende	150	705	664	372	175	920	2.170	5.156
Forretning	2	22	54	5	1	5	10	100
Ferie	3	14	11	7	3	19	43	100
Ferie/besøg hos familie og venner	3	6	5	6	4	17	59	100
Udelukkende besøg hos familie og venner	0	11	4	5	11	4	66	100
Andet	2	12	17	8	9	18	34	100
Total	3	14	13	7	3	18	42	100

Forretningsrejsende

De fleste forretningsrejsende i Danmark overnatter på hotel/kro. Således angiver 86 pct. af de individuelle forretningsrejsende hotel/kro som indkvarteringsform (Tabel 3). Det tilsvarende gælder 99 pct. af de forretningsrejsende, der rejser på grund af en nordisk/international kongres/konference, og 90 pct. af de forretningsrejsende, der besøger Danmark på grund af en national kongres/konference. 78 pct. af de forretningsrejsende til Bornholm overnatter på hotel. De fleste af disse turister overnatter på et stort hotel og kun ganske få på et lille hotel.

De forretningsrejsende, der kommer til Bornholm, er opdelt i rejsende til konferencer, møder og lignende og rejsende på baggrund af individuel forretning. 53 pct. af de forretningsrejsende til Bornholm kommer på grund af konferencer, møder og lignende, og de resterende 47 pct. besøger øen i forbindelse med almindelige forretninger såsom køb og salg.

Forretningsrejsende opholder sig i gennemsnit godt fire dage på Bornholm. Knap 65 pct. tilbringer en til tre dage på øen, og for hele 90 pct. har opholdet en varighed af under otte dage (Tabel 23 i Bilag 5). De rejsende, der kommer i forbindelse med konference eller møde, opholder sig i gennemsnit fire dage på øen, mens de rejsende, der kommer i forbindelse med individuel forretning, gennem-

snitlig bliver knap fem dage på øen. Opholdstiden for de individuelle forretningsrejsende er signifikant længere end for deltagere i konferencer mv.

På landsplan rejser 89 pct. af de individuelle forretningsrejsende alene; det tilsvarende gælder 93 pct. af rejsende til konferencer, kongresser o.l.² Knap halvdelen af de forretningsrejsende til Bornholm rejser alene, og en femtedel rejser som par. Dette afspejles i den gennemsnitlige størrelse på rejsegruppen, der for forretningsrejsende til Bornholm er på knap to personer. Dette tyder på, at forretningsrejsende til Bornholm samtidig benytter lejligheden til sammen med ægtefæller eller andre pårørende at opleve øen, eller at rejsefællerne på egen hånd er turister. Dette understreges af, at de individuelt forretningsrejsende opholder sig på øen i fem dage.

De forretningsrejsende er således alt i alt karakteriseret ved at rejse enkeltvis eller som par, opholdstiden er kort og de foretrækker klart at bo på et stort eller mellemstort hotel. Det gælder alle former for forretningsrejsende, hvad enten det er individuel forretning, conference eller messebesøg. For denne gruppe turister har hotellerne ingen mærkbar konkurrence fra andre overnatningsformer.

Ferierejsende

Nationalitet

Danskerne tegnede sig for størstedelen af hotelovernatningerne i Danmark i 1998 (Tabel 24 og Tabel 25 i Bilag 6). Tyskere på besøg i Danmark i 1998 udgjorde 10 pct. af overnatningerne på hoteller med flere end 40 faste gæstesenge. For Bornholm var den tilsvarende andel på 28 pct. De tyske ferieturister tegnede sig i 1998 for knap 50 pct. af *samtlige* hotelovernatninger på Bornholm.³

Tabel 5 viser, at danskerne i langt overvejende grad vælger camping, når de holder ferie i Danmark. Dernæst kommer feriecentre og sommerhus. Svenskerne (og nordmændene) bor i stort omfang på hotel, idet over 50 pct. overnatter på hotel eller i feriecenter. For tyskerne er sommerhus klart den foretrukne overnatningsform. På Bornholm bor dog 31 pct. af tyskerne på hotel.

Tilsvarende ses, at campingpladser, vandrerhjem og feriecentre har overvægt af danske gæster, og sommerhusene har det af tyske besøgende (Tabel 6). Brugere af hotellerne kan derimod ikke bestemmes på samme måde efter nationalitet. Dog er andelen af hotelværelser udlejet til svenskere en del større end svenskernes andel af samtlige overnatninger.

Andelen af tyskere på de bornholmske hoteller er faldet fra 1995 til 1997. På de små hoteller var 58 pct. af feriegæsterne i 1995 tyskere mod 42 pct. i 1997. På de store hoteller var 71 pct. af feriegæsterne i 1995 tyskere mod 49 pct. i 1997. Tal fra Danmarks Statistik⁴ bekræfter en nedgang i andelen af hotelovernatninger blandt tyske turister både på Bornholm og i landet som helhed. Det skal her bemærkes, at tallene fra Danmarks Statistik omfatter samtlige besøgende (ikke kun ferieturister) på hoteller og feriecentre med flere end 40 faste gæstesenge og således ikke giver et direkte sammenligneligt grundlag.

2 Danmarks Turistråd, 1998a.

3 Bornholms Forskningscenter, 1999.

4 Vedlagt som Tabel 26 og Tabel 27 i Bilag 6.

De indsamlede data fra Bornholms Forskningscenter viser, at tyskerne i stigende grad bor på feriecenter, campingplads eller vandrerhjem. Fra 1995 til 1997 steg andelen af tyske gæster på feriecenterne fra 18 pct. til 26 pct., andelen af tyskere på campingpladserne steg fra 22 pct. til 35 pct., og andelen af tyskere på vandrerhjemmene steg fra 13 pct. til 23 pct. De stigende tendenser fortsatte i 1998. I sommerhusene har andelen af tyskere været konstant fra 1995 til 1998.

Ses der alene på nationalitet, er der tydelige forskelle mellem overnatningsformerne. Disse variationer skyldes imidlertid i vid udstrækning forskelle i opholdstid. Mange svenske turister opholder sig i Danmark kort tid og overnatter derfor på hotel, mens tyskerne er her i længere tid og derfor bor i sommerhus. Dertil kommer, at førstegangsbesøgende er mere tilbøjelige til at vælge hotel som overnatning end flergangsbesøgende. Da andelen af førstegangsbesøgende er størst blandt udlændinge, vil flere udlændinge end danskere vælge hotelovernatning.

Der synes endvidere en tendens i retning af, at færre tyskere bor på hotel.

Tabel 5: Nationalitet

Procenter lodret beregnet

Nationalitet		Danmark	Sverige	Tyskland	Norge
Base: Alle Danmark	Hotel/kro	9	45	2	30
	Feriecenter	16	13	4	17
	Sommerhus	10	10	75	29
	Campingplads	56	19	14	18
	Vandrerhjem	3	5	0	2
	Andre	6	8	3	3
	Base: Ferie Bornholm	Hotel <40	2	6	3
Hotel 40-99		12	23	14	13
Hotel >99		4	19	14	21
Feriecenter		11	8	4	6
Sommerhus		45	13	50	28
Campingplads		22	22	14	25
Vandrerhjem		4	9	1	4
Sum		100	100	100	100

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998c, Bornholms Forskningscenter, 1999.

Tabel 6: Nationalitet

Procenter vandret beregnet

Nationalitet		Danmark	Sverige	Tyskland	Norge	Andre	Sum
Base: Alle							
Base: Alle Danmark	Hotel/kro	32	21	12	14	21	100
	Feriecenter	59	6	22	8	5	100
	Sommerhus	8	1	86	3	2	100
	Campingplads	65	3	22	3	7	100
	Vandrerhjem	56	11	9	5	19	100
	Total	36	5	49	4	6	100
Base: Ferie Bornholm	Hotel <40	22	22	52	3	1	100
	Hotel 40-99	27	18	49	3	3	100
	Hotel >99	12	18	61	6	3	100
	Feriecenter	46	13	30	3	8	100
	Sommerhus	35	3	58	2	2	100
	Campingplads	39	13	36	4	8	100
	Vandrerhjem	45	32	15	5	3	100
	Total	33	10	50	3	4	100

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998c, Bornholms Forskningscenter, 1999.

Førstegangs- eller flergangsbesøgende

En meget stor del af turisterne har været i Danmark før.

Der er en tendens til færre flergangsbesøgende på hoteller end på de øvrige indkvarteringsformer. Det gælder både på Bornholm og i hele landet - dog undtagen de små hoteller (pensionater) på Bornholm, som har mange flergangsbesøgende (Tabel 7 og Tabel 8). Dette tyder på, at et bedre kendskab til feriestedet og overnatningsmulighederne bevirker, at der vælges anden overnatningsform end mellemstort og stort hotel.

Tabel 7: Ferie i Danmark inden for de seneste fem år? (hele landet)

Procenter lodret beregnet

Base: Ferieturister	Hotel/kro ferie	Feriecenter	Feriehus	Campingplads	Vandrerhjem
Ja	70	81	83	88	75
Nej	30	19	17	12	25
Sum	100	100	100	100	100

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998a.

Tabel 8: Førstegangs- eller flergangsbesøgende (Bornholm)

Procenter lodret beregnet

Førstegangs- eller flergangsbesøgende	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Feriecentre	Vandrerhjem	Campingpladser	Sommerhuse	Total
Base: Ferierejsende	129	588	461	313	129	797	1.792	4.209
Førstegangsbesøgende	43	54	60	45	36	45	40	45
Flergangsbesøgende	57	46	40	55	64	55	60	55
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100

Opholdslængde

Hotelgæster bor typisk kun kort tid på hotellet (Bilag 7); meget få over en uge og de fleste mindre end fire dage. Også en meget stor del af gæsterne på vandrerhjem og feriecentre er her på korttidsophold.

Undersøgelsen fra Bornholm viser, at de små hoteller i den henseende adskiller sig fra de større hoteller ved at have signifikant flere langtidsgæster. Det skyldes, at de små hoteller med deres pensionsform henvender sig til ferieturister, der ønsker længere ferieophold på Bornholm.

Gæster i sommerhuse bor der normalt i længere tid, dvs. mere end en uge og typisk to uger. Da sommerhuse normalt udlejes i periode af en uge, er denne overnatningsform ikke attraktiv for korttidsophold - med mindre der er tale om brug af eget eller lånt sommerhus.

Feriecentre har både korttidsgæster og gæster på længerevarende ophold. De, der bor i feriecentre i længere tid, er familier med børn.

Gæsterne på campingpladserne har varierende opholdstid. På Bornholm er der dog få på korttidsophold, hvilket formodentlig skyldes besværet og udgiften ved en kort rejse til øen.

Sammenfattende viser analysen, at feriegæster i de egentlige hoteller, dvs. hoteller med flere end 40 senge, overvejende er på korte besøg. Den gruppe udgør langt over halvdelen af hotellernes overnatninger. Også campingpladser, vandrerhjem og feriecentre har mange korttidsgæster, mens sommerhusgæsterne stort set alle er her i længere tid.

Størrelse på rejsegruppe

For ferierejsende er den typiske rejsegruppe på to, tre eller fire personer; altså par eller familier. På Bornholm udgør par og familier således 85 pct. af de besøgende. I Tabel 9 og Tabel 10 samt i Bilag 8 er vist rejsegruppernes fordeling på overnatningsformer.

På *de små hoteller* er par den dominerende rejsegruppe. De udgør efter Bornholms Forskningscenters analyse 71 pct. af overnatningerne (Tabel 9).

På *de større hoteller* udgør enlige og par tilsammen over halvdelen af overnatningerne og er dermed de hyppigste rejsegrupper. Endvidere overnatter 82 pct. af turisterne, der deltager i en arrangeret selskabsrejse, på et større hotel (Tabel 33 i Bilag 8).

Feriecentre bruges især af familier.

Campingpladser er især for par, dog er ca. halvdelen enlige eller familier.

Vandrerhjemmene bruges mest af enlige og par - på Bornholm dog en større andel familier end i landet som helhed. Dertil har vandrerhjemmene deres egen niche nemlig de rejsende med andet formål end ferie og forretning. Både på landsplan og på Bornholm er det 11 pct. af vandrerhjemmenes gæster, som er på lejrskole e.l.

Ses der på de enkelte rejsegrupperes samlede efterspørgsel, tegner der sig et billede af, at enlige fortrinsvis bor på hotel (større hotel) eller på campingplads. Selv om sommerhuse fortrinsvis benyttes af par og familier, betyder det store antal sommerhuse, at også en del enlige bor i sommerhus (Tabel 10). Tilsvarende er der så få pladser på vandrerhjemmene, at kun syv pct. af enkeltpersoners overnatninger findes der. For par er sommerhus og camping de hyppigste overnatningsformer. For familier er sommerhus, camping og feriecentre de mest benyttede overnatningsformer.

Tallene tyder således på, at feriecentre og sommerhuse har samme kundegruppe for så vidt angår familier, og hoteller og sommerhuse for så vidt angår par. En særlig analyse af profilerne for de besøgende par på Bornholm viser et stort sammenfald i profil for par, der bor på mellemstore hoteller og par, der bor i sommerhuse (Bilag 11, Tabel 38). Derimod er der stor forskel på de par, der bor på små hoteller og par i sommerhuse. Det skyldes særlig forskel i opholdslængde. De besøgende par på de små hoteller opholder sig på Bornholm i længere tid end gæster på større hoteller, men i kortere tid end par i sommerhuse.

Det bør bemærkes, at der er visse uoverensstemmelser mellem Tabel 9 og Tabel 32 i Bilag 8. Baggrunden er, at Tabel 9 fokuserer på økonomifællesskab; personer kan rejse to eller flere sammen, men kun være økonomisk ansvarlig for dem selv.

Tabel 9: Antal personer i rejsegruppen, økonomifællesskab

		<i>Procenter vandret beregnet</i>						
Nationalitet		1	2	3	4	5	6+	Sum
Base: Ferie		person	personer	personer	personer	personer	personer	
Danmark	Hotel/kro	21	43	13	17	3	2	100
	Feriecenter	5	21	19	33	13	10	100
	Sommerhus	5	31	18	24	9	14	100
	Campingplads	18	55	10	12	3	1	100
	Vandrerhjem	35	36	8	13	5	3	100
Bornholm	Hotel <40	9	71	10	7	2	1	100
	Hotel 40-99	13	62	12	10	2	1	100
	Hotel >99	10	58	12	14	3	3	100
	Feriecenter	4	30	17	30	11	8	100
	Sommerhus	5	37	16	27	9	6	100
	Campingplads	6	47	15	24	5	3	100
Vandrerhjem	7	44	19	19	6	5	100	

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998a, Bornholms Forskningscenter, 1999.

Tabel 10: Antal personer i rejsegruppen, økonomifællesskab

Procenter lodret beregnet

Nationalitet		1	2	3	4	5	6+	Total
Base: Ferie		person	personer	personer	personer	personer	personer	
Danmark	Hotel/kro	14	8	8	8	4	2	8
	Feriecenter	3	4	11	14	16	12	8
	Sommerhus	13	27	46	47	52	75	36
	Campingplads	59	51	29	26	21	8	40
	Vandrerhjem	7	2	1	2	2	1	2
	Andre	3	7	6	4	4	1	5
Bornholm	Hotel <40	4	5	2	1	1	1	3
	Hotel 40-99	27	19	11	6	4	5	14
	Hotel >99	16	14	9	7	6	8	11
	Feriecenter	4	5	9	10	13	11	7
	Sommerhus	29	34	46	52	57	64	43
	Campingplads	17	20	20	21	16	8	19
	Vandrerhjem	3	3	3	3	3	3	3
	Sum	100	100	100	100	100	100	100

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998c, Bornholms Forskningscenter, 1999.

Alder

Som det fremgår af Tabel 13, er sommerhus og camping uanset turisternes alder de mest benyttede overnatningsformer. Det afspejler imidlertid blot, at det er de mest benyttede former for overnatning.

Billedet er dog mere nuanceret: Ses der først på hvem, der bruger de forskellige overnatningsformer, er der tydelige generationsforskelle i tilbøjeligheden til at vælge den ene eller den anden overnatningsform:

Blandt de unge, som typisk rejser med venner, kærester eller sammen med forældre, er der en større andel, som bor på vandrerhjem eller i feriecenter end for andre aldersgrupper.

Familierne - repræsenteret ved aldersgruppen 25-50 år vælger overvejende sommerhus og i mindre grad camping og feriecenter. Når feriecentre her kommer på tredjepladsen - skønt det udpræget er en ferieform for familier med børn - er det fordi, de i antal ikke tæller så meget. Det bør i øvrigt bemærkes, at aldersgruppen 35-44 år er den største gruppe for alle overnatningsformer (Tabel 11) og alle nationaliteter. Det tyder på, at danske familier med børn foretrækker at holde ferie i Danmark. Groft anslået udgør de 30-50-årige over 50 pct. af det danske feriemarked.

De lidt ældre - empty nesters - uden børn overnatter især på campingplads. Tal fra Danmarks Turistråd⁵ fortæller mere specifikt, at det er danskere, der præger dette billede, idet 55 pct. af de danske empty nesters holder campingferie. Svenskere og nordmænd i samme aldersgruppe foretrækker derimod at bo på hotel, når de besøger Danmark, mens de lidt ældre tyskere sværger til sommerhuset (66 pct. af empty nesters fra Tyskland bor i sommerhus).

5 Danmarks Turistråd, 1999.

For så vidt angår campinggæsternes alder, er der stor forskel mellem Bornholm og det øvrige land. Hvor campisterne i det øvrige land er ældre, er de på Bornholm gennemgående unge - mange er helt unge (Tabel 12). Dette viser, der stadig er en tradition blandt unge danskere for at tage en cykel- og campingferie på klippeøen.

Bortset fra campisterne er turisterne på Bornholm dog gennemgående ældre end turisterne i det øvrige land.

Ses der dernæst på udbyderne, dvs. de forskellige overnatningsformer, viser materialet fra Bornholm, at andelen af ferieovernatninger på hotel er størst for de ældste aldersgrupper, dvs. gæster over 50 år og således typisk par eller enlige uden børn. I den øvrige del af landet er der flere yngre ferierende hotelgæster, men også her er der en hel del lidt ældre gæster.

På de danske campingpladser er 42 pct. af gæsterne under 45 år (Tabel 13). Dermed har de en lavere andel af denne aldersgruppe end de øvrige indkvarteringsformer. Specielt er andelen af aldersgruppen 25-34 år lille. I denne gruppe er gæsterne især familier. Dog skal erindres, at der er mange overnatninger på campingpladser, så selv en lille andel betyder, at det er en stor kundegruppe. For ældre, dvs. gæster over 50 år, er par helt dominerende.

Feriehuse og -centre benyttes især af familier med børn. Feriecentre har med 72 pct. af gæsterne under 45 år størst andel af yngre ferierejsende. Gennemsnitsalderen er 40,4 år. Med 67 pct. under 45 år følger sommerhusene lige efter. Her er gennemsnitsalderen 41,3 år. Tabel 14 viser det samme billede for Bornholm. Også her kommer gæster over 50 år som regel som par.

Vandrerhjemmene har også mange unge og få ældre besøgende. Med på landsplan 10 pct. af gæsterne mellem 14 og 24 år udgør denne aldersgruppe en større andel af vandrerhjemmenes gæster end for andre overnatningsformer. At vandrerhjemmene kun har en lille del af det samlede marked viser sig dog ved, at seks pct. af de 14-24-årige vælger denne overnatningsform, men de udgør 10 pct. af gæsterne.

Sammenfattende bruges alle overnatningsformer af alle aldersgrupper, men dog med signifikante forskelle. For det samlede marked er aldersgruppen 30-50 år dominerende. Danske familier med børn foretrækker tilsyneladende at holde ferie i Danmark.

Tabel 11: Ferieturisterne fordelt på aldersgrupper (hele landet)

Base: Ferieturister	<i>Procenter vandret beregnet</i>					
	Hotel/kro ferie	Feriecenter	Ferie- hus	Camping- plads	Vandrer- hjem	Andet ¹
<14	-	-	-	-	-	-
14-24	7	18	38	28	6	4
25-34	7	11	60	18	2	1
35-44	6	13	48	27	2	4
45-54	7	9	44	31	2	7
55-64	7	5	32	46	1	8
65+	9	4	20	60	2	4

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998c.

Note 1: Omfatter lystbåde og bondegårde.

Tabel 12: Respondentens alder (Bornholm)*Procenter vandret beregnet*

Alder ¹	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Ferie- centre	Vandrer- hjem	Camping- pladser	Sommer- huse	Sum
Base: Ferierejsende	124	537	424	287	120	753	1.685	3.930
16-24 år	2	6	5	11	3	40	33	100
25-34 år	3	7	5	8	4	29	44	100
35-49 år	2	8	9	8	4	21	48	100
50-59 år	4	16	12	6	2	14	46	100
60-69 år	5	28	18	6	2	11	30	100
Over 69 år	5	32	22	3	1	9	28	100
Total	3	14	11	7	3	19	43	100

Note 1: I spørgsmålet er der spurgt om respondentens alder og ikke om alderssammensætningen i rejsegruppen.

Tabel 13: Ferieturisterne fordelt på aldersgrupper (hele landet)*Procenter lodret beregnet*

Base: Ferieturister	Hotel/kro ferie	Feriecenter	Feriehus	Campingplads	Vandrerhjem
<14	-	-	-	-	-
14-24	3	6	3	3	10
25-34	22	24	29	12	21
35-44	29	42	35	27	29
45-54	18	17	19	19	22
55-64	15	8	11	21	9
65+	12	4	4	18	7
Gennemsnit	45,3	40,4	41,3	49,3	41,7

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998c.

Tabel 14: Respondentens alder (Bornholm)*Procenter lodret beregnet*

Alder	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Ferie- centre	Vandrer- hjem	Camping- pladser	Sommer- huse	Total
Base: Ferierejsende	124	537	424	287	120	753	1.685	3.930
16-24 år	2	2	2	6	4	9	3	4
25-34 år	12	7	7	16	22	22	15	15
35-49 år	27	23	30	44	44	42	43	38
50-59 år	27	28	27	20	20	17	25	24
60-69 år	23	28	23	12	8	8	10	14
Over 69 år	9	12	11	2	2	2	4	5
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Gennemsnit	51,18	52,85	50,67	44,40	42,88	41,90	45,40	46,46

Note: I spørgsmålet er der spurgt om respondentens alder og ikke om alderssammensætningen i rejsegruppen.

Tilfredshed med indkvarteringen

Det samlede billede er, at ferieturister er tilfredse med indkvarteringsstedet (Tabel 15, Tabel 16 og Tabel 17). Faktisk overordentlig tilfredse. Det gælder alle forhold, der er analyseret. Der er kun små forskelle i graden af tilfredshed mellem de enkelte overnatningsformer. Det tyder på, at den typiske turist har valgt netop den overnatningsform, som passer rejsegruppen bedst med hensyn til behov og muligheder. Derfor kan der ikke ud fra graden af tilfredshed aflæses noget om mulige alternative valg af overnatningsformer.

I analysen fra Bornholm ses, at den største tilfredshed findes blandt gæsterne i de små hoteller - i pensionaterne. Forklaringen er formodentlig den personlige betjening og det personlige engagement. Dette er også forklaringen på, at gæsterne kommer igen år efter år.

Tabel 15: Hvor tilfreds er man med diverse forhold vedrørende indkvarteringsstedet? (hele landet)

Base: Ferieturister	Hotel/kro ferie	Feriecenter	Feriehus	Campingplads	Vandrerhjem
Prisen for indkvarteringen	4,0	4,2	4,1	4,1	4,3
Service/betjening	4,4	4,5	4,3	4,5	4,5
Faciliteter	4,1	4,3	4,3	4,3	4,3
Standard	4,1	4,3	4,2	4,2	4,3
Beliggenhed	4,3	4,5	4,4	4,7	4,5
Atmosfære	4,3	4,4	4,4	4,7	4,4
Aktivitetstilbud	4,0	4,4	4,0	4,0	3,9
Information fra og på indkvarteringsstedet	4,2	4,3	4,2	4,4	4,3

Note: Bedømmelsen er foregået på en skala fra 1-5, hvor 1 betyder *meget utilfreds* og 5 betyder *meget tilfreds*. Tabellen viser de gennemsnitlige bedømmelser.

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998a.

Tabel 16: Samlet grad af tilfredshed pr. indkvarteringsform (hele landet)

Base: Ferieturister	Procenter lodret beregnet				
	Hotel/kro ferie	Feriecenter	Feriehus	Campingplads	Vandrerhjem
1= meget utilfreds	1	0	0	0	0
2	0	1	0	1	0
3	1	1	1	0	2
4	2	1	1	1	1
5	8	3	3	3	7
6	10	5	5	5	7
7	20	11	14	14	12
8	18	25	25	21	22
9	10	21	22	15	14
10= meget tilfreds	29	31	26	38	34

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998a.

Tabel 17: Tilfredshed med indkvarteringen (Bornholm)

Indkvartering Gennemsnit ¹	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Feriecentre	Vandrerhjem	Campingpladser	Sommerhuse	I alt
Base: Ferierejsende	119	527	421	289	115	625	1.456	3.552
Service	4,38	4,25	4,23	3,87	3,73	4,16	4,00	4,11
Indkvartering	4,11	4,02	4,11	3,81	3,68	4,08	4,10	4,05
Mad og drikke	4,39	4,25	4,20	3,80	3,83	3,88	4,10	4,12
Rengøring	4,23	4,02	3,96	3,36	3,67	3,92	3,74	3,85
Prisniveau	3,77	3,79	3,54	3,37	3,22	3,46	3,45	3,51
Faciliteter	3,82	3,68	3,85	3,58	3,32	3,90	3,86	3,80
Beliggenhed	4,42	4,42	4,34	4,16	4,26	4,43	4,31	4,34
Udstyr	3,82	3,78	3,86	3,53	3,36	3,95	3,92	3,84
Værdi for pengene	3,99	3,86	3,68	3,60	3,39	3,74	3,67	3,71

Note: 1. Gennemsnittet er beregnet ud fra en skala fra 1-5, hvor 1 betyder ringe, og 5 betyder udmærket.

Indtægt

Der synes at være en svag tendens til, at de bedre stillede ferieturister på Bornholm vælger de store hoteller som indkvartering (Tabel 35 i Bilag 9). Derudover er indkomstfordelingen mellem de forskellige former for indkvartering overraskende ens. Indkomsten synes således ikke at være afgørende for valg af indkvartering. Dette understreges af Danmarks Turistråds kørsler med TØBBE.⁶

Døgnforbrug

Døgnforbruget blandt gæsterne på de danske hoteller er det højeste, mens døgnforbruget blandt de turister, der bor på campingpladser, er lavest. Denne fordeling fremgår af landsdækkende tal fra Danmarks Turistråds TØBBE-analyse og bekræftes af tal fra Bornholms Forskningscenters database for turisternes døgnforbrug opdelt på indkvarteringsformer (Tabel 36 og Tabel 37 i Bilag 10: Døgnforbrug). Da betaling for overnatning indgår i forbruget, hænger overnatningsprisen naturligvis tæt sammen med døgnforbruget inden for de forskellige indkvarteringsformer.

Sammenfatning af karakteristika

I Tabel 18 vises i oversigtsform de typiske karakteristika for de besøgende på forskellige indkvarteringsformer. Tabellen viser hvilke brugergrupper, der er dominerende for hver overnatningsform og hvert karakteristika.

Tabel 18: Karakteristika for besøgende ved forskellige indkvarteringsformer

	Hotel	Feriecenter	Feriehus	Campingplads	Vandrerhjem
Formål	Forretning	Ferie	Ferie	Ferie	Ferie
Nationalitet	Danmark Sverige	Danmark	Tyskland	Danmark	Danmark
Andel flergangsbesøgende	70 pct.	81 pct.	83 pct.	88 pct.	75 pct.
Typisk opholdstid	1-6 dage	1-12 dage	7-21 dage	1-21 dage	1-6 dage
Størrelse på rejsegruppe	1-2 personer	2-4 personer	2-4 personer	2 personer	1-2 personer
Alder	> 50 år	14-44 år	Alle	Alle	< 50 år
Tilfredshed med ophold	Stor tilfredshed	Stor tilfredshed	Stor tilfredshed	Stor tilfredshed	Stor tilfredshed
Døgnforbrug	Højt	Middel	Middel	Lavt	Middel

Anm: De særlige karaktertræk ved de små hoteller er ikke medtaget i oversigten.

Læses tabellen lodret ses f.eks., at den typiske hotelgæst er fra Danmark eller Sverige, i 70 pct. af tilfældene har vedkommende været her før, han/hun bor kort tid på hotellet, er alene eller har en ledsager, er over 50 år, tilfreds med opholdet og har et højt døgnforbrug.

6 Danmarks Turistråd, 1998c.

Til at finde ud af i hvor stort omfang der er forskel mellem gæsterne på de forskellige indkvarteringsformer er yderligere anvendt en diskriminantanalyse (Bilag 11). Som grundlag er brugt materialet fra Bornholm. Gennem anvendelse af den simple diskriminantanalyse kan to grupper sammenlignes. Diskriminantanalysen gennemføres med størrelse på rejsegruppe, opholdslængde, forbrug, antal tidligere besøg og alder som forklarende variable.

Et tydeligt sammenfald af profiler findes for det første mellem de forskellige slags hoteller - dog i mindre grad mellem de små og store hoteller (Tabel 39 i Bilag 11). Det tyder på en glidende overgang i driftsform mellem små og mellemstore hoteller og mellem mellemstore og store hoteller.

For det andet er der stort sammenfald mellem sommerhusgæster og beboere i feriecentre. Begge overnatningsformer er attraktive for familier. Også i profilen for sommerhusgæster og gæster på de små hoteller er der tilsyneladende ligheder. Begge overnatningsformer bruges af ældre par. Da der imidlertid er stor forskel i produktet mellem de to overnatningsformer, er det tænkeligt, at en dyberegående analyse kan afsløre forskelle mellem brugerne af de to overnatningsformer.

Et vist sammenfald af profiler findes endvidere mellem vandrerhjem på den ene side og mellemstore hoteller, feriecentre, camping og sommerhuse på den anden side. Da vandrerhjemmene kun tegner sig for en lille del af overnatningerne, er der imidlertid kun tale om små segmenter.

Den største forskel i profiler findes ikke overraskende mellem campisterne og gæsterne på de store hoteller. Det er særligt opholdslængden og forbruget, der adskiller gæsteprofilerne på de store hoteller fra gæsteprofilerne for campingpladserne.

Konkurrencen

Konkurrenceparametre

Når turister skal vælge overnatningsform, er der - som for alle andre varer og tjenester - en række forhold, der påvirker valget. Her skal de vigtigste for overnatningssektoren nævnes:

Faciliteter

Behovet for logiets størrelse målt i antal værelser eller m² afhænger af rejsegruppens størrelse. En familie på fire personer efterspørger mere plads end en enlig. Dernæst er udstyr og standard af betydning. For nogle - navnlig grupper med børn, som skal være der længere tid - er det afgørende, at et sommerhus er udstyret med vaskemaskine, mens et ægtepar på korttidsophold nemmere kan undvære den facilitet. Tilsvarende har indretning af badeværelse og køkken, eksistensen af spabad og andre kvaliteter stor betydning for nogle og mindre for andre. Det samme gælder udendørs faciliteter - om der er swimmingpool, legeredskaber, have mv.

Denne analyse viser kun i grove træk, hvad forskelle i faciliteter betyder, nemlig de forskelle, der ligger i forskellige overnatningsformer. Den siger intet om valg mellem f.eks. forskellige kvaliteter af sommerhuse.

Beliggenhed

Det er en kendt sag, at sommerhuse lige ved kysten er dyrere at leje end huse af samme kvalitet længere fra vandet. Da ferie er rekreation, er beliggenhed således afgørende for valget. Det kan også gælde den nære beliggenhed. Om man er sig selv, som det typisk er tilfældet i et sommerhus, eller om man - f.eks. af hensyn til børn - gerne vil have naboer tæt på, som tilfældet er på feriecentre.

Beliggenhedens betydning kan ikke aflæses af denne analyse. Den siger heller intet om, hvad der har været afgørende for valg af feriested i Danmark eller på Bornholm.

Valgfrihed

Der er en trend i retning af, at turister ønsker valgfrihed. I dag er det kun få, som forventer fuld pension. Selv morgenmad er ikke længere altid inkluderet i et hotelophold.

Denne udvikling skulle alt andet lige gøre det mere attraktivt at bo i sommerhus eller ferielejlighed frem for hotel. Da der imidlertid er så mange andre forhold, som påvirker valget af indkvartering, er der ikke fundet klare tendenser, der kan bekræfte denne formodning. Dog viser materialet, at tyskerne i stigende grad vælger andre overnatningsformer end hotel.

Pris og indkomst

Pris og indkomst er naturligvis også af betydning for valg af indkvarteringsform samt kvalitet og beliggenhed. Det gælder dog i mindre grad dem, som får opholdet helt eller delvis betalt, og det vil sige forretningsrejsende. Dertil kommer, at en del turister bor hos venner, bekendte eller låner et hus eller en lejlighed. Derved kan der fremkomme nogle atypiske brugere af visse overnatningsformer, men næppe af en størrelsesorden, der svækker konklusionerne.

Konkurrencesituationen

I det følgende belyses den faktiske konkurrencesituation mellem overnatningsformer. Udgangspunktet er at afgrænse de overnatningsformer, der benyttes af samme type gæster. En kundegruppe - et kundesegment - er karakteriseret ved at have et sammenfald i karakteristikken af profiler. Hvor en bestemt kundegruppe hyppigt benytter flere overnatningsformer, antages disse overnatningsformer at konkurrere.

Den faktiske konkurrence er imidlertid også bestemt af udbuddet. F.eks. er det nærliggende at antage, at vandrerhjem konkurrerer med hoteller. Antallet af vandrerhjemspadser er imidlertid så beskedent sammenlignet med antallet af hotelværelser, at denne konkurrence næsten ikke tæller.

For at give et indtryk af pris og mængder er antallet af overnatninger i juli 1998 vist i Tabel 19 tillige med prisniveau. Når juli er valgt, er det for at fokusere direkte på ferieturismen. De fleste vandrerhjem og så godt som alle campingpladser er lukket uden for sæsonen, og derved vil tal på helårsbasis give et misvisende billede.

Tabel 19: Antal overnatninger juli 1998 på forskellige overnatningsformer samt prisniveau

Overnatningsform	1.000 personnætter ¹	Prisniveau ²
Hoteller	2.388	DKK 4.700-7.300 for et par for en uge
Feriecentre	1.562	DKK 3.400-6.000 for lejlighed en uge
Camping	7.802	DKK 1.000-1.150 for telt en uge
Vandrerhjem	243	DKK 2.800 for to voksne og to børn en uge
Feriehuse	8.908 ³	Meget varierende

Note: 1. Hele landet.

2. Overnatningssteder på Bornholm. Det er listepriis. Da mange gennem bureau får lavere pris, er de angivne priser således i overkanten.

3. 3. kvartal 1998, dvs. fire til fem mio. overnatninger i juli.

Tabellen viser, at feriemarkedet er helt domineret af feriehus og camping, mens vandrerhjem med den mindste del af markedet tegner sig for blot ca. 1½ pct. af overnatningerne i højsæsonen.

Med hensyn til prisniveau - beregnet pr. person eller pr. par - er der tre grupper: Hotellerne, der er dyrest, vandrerhjem og camping, som er billigst og feriecentre og sommerhuse, hvor variationen er stor afhængig af gruppestørrelse og kvalitet.

Konkurrencen mellem forskellige indkvarteringsformer

Forretningsrejsende

De forretningsrejsende foretrækker at bo på hotel, hvor de tegner sig for knap 60 pct. af samtlige overnatninger.⁷ Hotellerne har således nærmest monopol på denne kundegruppe. Konkurrencen fra andre overnatningsformer er yderst beskedent.

Små hoteller i forhold til andre indkvarteringsformer

De små hoteller - belyst ud fra Bornholms Forskningscenters analyse - oplever ikke nævneværdig konkurrence fra andre overnatningsformer. De har deres eget kundesegment i kraft af deres pensio-

7 Danmarks Turistråd, 1998.

natsform, der henvender sig til ferieturister på længerevarende ophold på øen. Gæsterne er typisk midaldrende tyske par, der vender tilbage år efter år, og som er meget tilfredse med indkvarteringen. Der er dog muligvis en vis konkurrence med sommerhusene.

Hoteller og campingpladser

Der er meget lidt konkurrence mellem hotellerne og campingpladserne. De gæsteprofiler, som de to overnatningsformer tiltrækker, har således få ligheder og mange forskelligheder.

Hotellerne og campingpladserne tiltrækker begge i stor udstrækning enlige og par. 64 pct. af de besøgende på hotellerne er enlige/par. Det tilsvarende gælder 73 pct. af de besøgende på campingpladserne.

Danskere og feriegæster fra *andre lande* tegner sig for i alt godt halvdelen af ferieturisterne på hotellerne, mens danskerne alene tegner sig for knap to tredjedele af gæsterne på campingpladserne. Der er således en større variation i nationaliteterne på hotellerne end på campingpladserne. Campingpladserne har mange flergangsbesøgende på længerevarende ophold set i forhold til hotellerne. 88 pct. af de besøgende på campingpladserne har været i Danmark inden for de seneste fem år, og feriegæsterne opholder sig gennemsnitligt 12 dage på campingpladsen. Hotelgæsterne har en gennemsnitlig opholdslængde på fire dage, og 70 pct. har været i Danmark før. Sammenlignet med campingpladserne tiltrækker hotellerne således førstegangsbesøgende ferieturister på korttidsophold. Men især er døgnforbruget forskelligt. Campinggæsterne tegner sig for et markant lavere døgnforbrug (DKK 197) end hotelgæsterne (DKK 852).⁸

Hoteller og feriecentre

De danske hoteller har i alt 59.000 sengepladser, mens feriecentrene har 39.000.⁹ Tallene tyder ikke på mærkbar konkurrence mellem hotellerne og feriecentrene. Der er konkurrence i det beskudne omfang, feriecentrene bruges til konferencer. Derudover har hotellerne og feriecentrene et fælles kundesegment nemlig ferieturister på korterevarende ophold. 61 pct. af ferieturisterne på hotellerne og 56 pct. af gæsterne på feriecentrene har 1-3 overnatninger.

Derimod er der mange forskelle i gæsteprofilerne på hotellerne og feriecentrene. De besøgende på de danske feriecentre er i stor udstrækning danskere og tyskere, mens både danskere, tyskere, svenskere, nordmænd og gæster fra *andre lande* besøger hotellerne. Feriecentrene har mange flergangsbesøgende familier med børn, mens hotellerne tiltrækker færre, der har været i Danmark før, og fortrinsvis rejsegrupper bestående af 1-2 personer. Aldersfordelingen mellem de besøgende på hotellerne og feriecentrene adskiller sig ligeledes. Hotellerne tiltrækker flere besøgende over 55 år end feriecentrene.

Hoteller og sommerhuse

De danske hoteller har en beskeden sengekapacitet set i forhold til sommerhusene. Hotellerne har 59.000 sengepladser, mens sommerhusene tegner sig for omkring 243.000. Den konkurrence, der måtte være mellem hotellerne og sommerhusene, er koncentreret om ferieturister, der rejser som par. 43 pct. af feriegæsterne på hotellerne er par, og 31 pct. af de besøgende i sommerhusene er par.

8 Danmarks Turistråd, 1998.

9 Danmarks Statistik, 1998.

Tyskere, der har besøgt Danmark tidligere, udgør de typiske feriegæster i sommerhusene. Hele 86 pct. af sommerhusgæsterne er tyskere, og 83 pct. af feriegæsterne har været i Danmark inden for de seneste fem år. Hoteller oplever langt mere spredning i nationalitetsfordelingen, og de har kun 70 pct. flergangsbesøgende. Samtidig tiltrækker sommerhusene familier og par på længerevarende ophold, mens hotellerne overvejende tiltrækker enlige og par på korttidsferier. Døgnforbruget blandt hotellernes gæster ligger markant over døgnforbruget blandt sommerhusgæsterne. En hotelgæst på ferie bruger i gennemsnit DKK 852 pr. døgn, mens en sommerhusgæst gennemsnitligt bruger DKK 267.

Alt i alt er konkurrencen mellem de to overnatningsformer således beskeden.

Hoteller og vandrerhjem

Både hotellerne og vandrerhjemmene tiltrækker overvejende mindre rejsegrupper. 64 pct. af hotellernes gæster rejser alene eller som par. Det tilsvarende gælder 71 pct. af feriegæsterne på vandrerhjemmene. Endvidere er feriegæsterne på både hotellerne og vandrerhjemmene korttidsbesøgende med en gennemsnitlig opholdslængde på under seks dage, og der er en lige stor andel flergangsbesøgende.

Der kan dog også peges på forskelle i gæsteprofilerne: Vandrerhjemmene tiltrækker overvejende danskere med et døgnforbrug på under DKK 400, mens hotellerne har en mere varieret nationalitetsfordeling og feriegæster med et gennemsnitligt døgnforbrug på DKK 852. Prisforskellen er tilsvarende stor. Det indikerer, der er tale om to forskellige turistprodukter.

Selv om nogle profiler er sammenfaldende og dermed antyder konkurrence, så er kapaciteten på vandrerhjemmene dog meget beskeden. Vandrerhjemmene har 11.000 sengepladser, og hotellerne har 59.000. Vandrerhjemmene er den overnatningsform i Danmark, der har færrest sengepladser og udgør således ingen alvorlig trussel.

Campingpladser og feriecentre

Der er en række sammenfald mellem gæsteprofiler af de besøgende på campingpladserne og i feriecentrene. Begge overnatningsformer tiltrækker overvejende danske ferierejsende. 65 pct. af de besøgende på campingpladserne og 59 pct. af gæsterne på feriecentrene er danskere. Hovedparten af feriegæsterne har været på ferie i Danmark inden for de seneste fem år. Således er 88 pct. af campingpladsernes gæster og 81 pct. af turisterne i feriecentrene flergangsbesøgende.

Ovenstående tyder på, at der eksisterer konkurrence mellem feriecentrene og campingpladserne. Imidlertid har feriecentrene kun 39.000 sengepladser, mens campingpladserne har hele 88.600 campingenheder svarende til omkring 266.000 sengepladser. Med feriecentrenes beskedne kapacitet udgør de således ingen mærkbar trussel for campingpladserne. Der er da også en væsentlig forskel i gæsteprofilerne. De besøgende på feriecentrene er familier på kortere ferie, mens gæsterne på campingpladserne overvejende er par på længerevarende ophold.

Campingpladser og sommerhuse

Campingpladserne og sommerhusene har henholdsvis 266.000 og 243.000 sengepladser. Dermed er de klart de dominerende overnatningstilbud i Danmark. Der er flere sammenfald (og dermed en konkurrence) mellem gæsteprofilerne på de to indkvarteringsformer.

Over 80 pct. af feriegæsterne på campingpladserne og i sommerhusene har holdt ferie i Danmark inden for de seneste fem år. En forholdsvis stor andel af de besøgende i både sommerhusene og på campingpladserne rejser som par; 31 pct. af gæsterne på campingpladserne er par, og 55 pct. af de besøgende i sommerhusene er par. Feriegæsterne på begge indkvarteringsformer tegner sig for lange ophold på over 10 dage.

Samtidig eksisterer der dog forskelle i gæsteprofilerne. Campingpladserne besøges overvejende af danskere, mens tyskerne er den dominerende nationalitet i sommerhusene. Således er 65 pct. af feriegæsterne på campingpladserne danskere, mens 86 pct. af sommerhusgæsterne er fra Tyskland. Sommerhusene tiltrækker mange par og familier med børn, mens campingpladserne har relativt flere enlige og par.

Trods disse forskelle tyder kørsler med Bornholms Forskningscenters database som nævnt på, at netop campingpladserne og sommerhusene konkurrerer om ferieturisterne (Tabel 39 i Bilag 11).

For en samlet betragtning skal de to produkter også sammenlignes. Campingpladser rummer både telte, campingvogne, caravans og hytter i en kollektiv bebyggelse. Når en familie eller et par skal vælge mellem de to indkvarteringsformer, er det meget tænkeligt, at disse forskelle er afgørende. F.eks. har en familie for mange år i fremtiden valgt ferieform ved enten at anskaffe sig et sommerhus eller en campingvogn.

Dernæst er det nærliggende at antage, at valget er generationsbestemt. De unge som ønsker at bo billigt vælger teltferie. Når de bliver lidt ældre og måske har børn, foretrækker de sommerhus eller campingvogn.

Campingpladser og vandrerhjem

Vandrerhjemmene har få sengepladser sammenlignet med campingpladserne og udgør således ikke nogen mærkbar konkurrent.

Både campingpladserne og vandrerhjemmene tiltrækker fortrinsvis danske ferieturister. 65 pct. af campinggæsterne og 56 pct. af gæsterne på vandrerhjemmene er fra Danmark. Størrelse på rejsegruppen til begge indkvarteringssteder er overvejende en til to personer; 73 pct. af gæsterne på campingpladserne og 71 pct. af de besøgende på vandrerhjemmene rejser alene eller som par.

Campingpladserne tiltrækker flere ferieturister, der har holdt ferie i Danmark tidligere. 88 pct. af ferieturisterne er flergangsbesøgende mod 75 pct. af de besøgende på vandrerhjemmene. Samtidig er opholdslængden blandt campinggæsterne betydelig længere end blandt ferieturisterne på vandrerhjemmene. En campinggæst opholder sig i gennemsnit 12 dage på indkvarteringsstedet, mens en gæst på et vandrerhjem i gennemsnit bliver knap seks dage.

Alt i alt er der en vis, men ikke betydelig konkurrence mellem de to overnatningsformer om danske turister, der holder en ferie på en uges længde.

Feriecentre og sommerhuse

Feriecentrene i Danmark har 39.000 sengepladser, og sommerhusene har omkring 243.000. På trods af en stor grad af overensstemmelse mellem gæsteprofilerne på de to indkvarteringsformer, udgør feriecentrene således ikke nogen mærkbar konkurrent i forhold til sommerhusene.

Fælles for feriecentrene og sommerhusene er, at over 80 pct. af gæsterne har været på ferie i Danmark inden for de seneste fem år. Begge indkvarteringsformer tiltrækker særligt par og familier med børn. På feriecentrene er 21 pct. par, og 56 pct. af rejsegrupperne består af fire personer eller flere. I sommerhusene er 31 pct. af gæsterne par, og 47 pct. er rejsegrupper med fire personer eller flere. Døgnforbruget blandt feriegæsterne i feriecentrene og sommerhusene er stort set ens. I gennemsnit bruger en gæst i et feriecenter DKK 314 pr. døgn, mens en sommerhusgæst i gennemsnit bruger DKK 267.¹⁰

Feriecentrene tiltrækker overvejende danske besøgende på korttidsophold, mens sommerhusene tiltrækker flest tyskere på længerevarende ophold. Således er 59 pct. af de besøgende på feriecentrene fra Danmark, og den gennemsnitlige opholdslængde er knap fem dage, mens 86 pct. af sommerhusgæsterne er tyskere, og den gennemsnitlige opholdslængde er på 11 dage.

Sammenfattende er der således tilsyneladende en vis konkurrence mellem de to overnatningsformer; navnlig om familier fra Danmark på en uges ferie. Igen skal forskellen i produktet tages i betragtning: Feriecentre er kollektiver med faciliteter for adspredelse. Sommerhuse er for familier, der ønsker at være sig selv.

Feriecentre og vandrerhjem

Både feriecentrene og vandrerhjemmene har forholdsvis beskeden kapacitet.

Feriecentrene og vandrerhjemmene besøges overvejende af danske feriegæster på korttidsophold. Danskerne på feriecentrene udgør 59 pct. af turisterne, og danskerne på vandrerhjemmene udgør 56 pct. Den gennemsnitlige opholdslængde er under seks dage på begge indkvarteringsformer. Døgnforbruget på feriecentrene og vandrerhjemmene ligger på henholdsvis DKK 314 og DKK 373 og er således stort set det samme.

Feriecentrene har en større andel besøgende, der har været på ferie i Danmark inden for de seneste fem år; 81 pct. af de besøgende på feriecentrene er flergangsbesøgende mod 75 pct. af vandrerhjemmenes gæster. De besøgende på feriecentrene er fortrinsvis familier med børn, mens vandrerhjemmenes gæster overvejende er enlige/par. Trods et vist sammenfald i profiler betyder dette forhold, at konkurrencen alt i alt er beskeden.

Sommerhuse og vandrerhjem

Vandrerhjemmene har meget beskeden kapacitet i forhold til sommerhusene. Vandrerhjemmene har 11.000 sengepladser, mens sommerhusene har omkring 243.000. På baggrund af vandrerhjemmenes begrænsede kapacitet og markante forskelle i gæsteprofilerne, udgør vandrerhjemmene ikke en konkurrent i forhold til sommerhusene.

10 Danmarks Turistråd, 1998.

Fælles for sommerhusene og vandrerhjemmene er, at begge indkvarteringsformer besøges af mange par. 31 pct. af gæsterne i sommerhusene, og 36 pct. af vandrerhjemmenes gæster er par.

Vandrerhjemmenes feriegæster er særligt fra Danmark, mens sommerhusene overvejende besøges af tyske feriegæster. 56 pct. af vandrerhjemmenes gæster er danskere, og ni pct. er tyskere. For sommerhuse gælder, at otte pct. er danskere, mens 86 pct. er tyskere. Set i forhold til vandrerhjemmene besøges sommerhusene af flere familier med børn, og flere, der tidligere har holdt ferie i Danmark. Blandt de besøgende i sommerhusene er 47 pct. selskaber på fire personer eller flere, og 83 pct. har holdt ferie i Danmark inden for de seneste fem år. 75 pct. af de besøgende på vandrerhjemmene har holdt ferie i Danmark tidligere, og 21 pct. af rejsegrupperne består af fire personer eller flere. Vandrerhjemmene har mange besøgende, der rejser alene sammenlignet med sommerhusene. 35 pct. af vandrerhjemmenes gæster rejser alene mod fem pct. af gæsterne i sommerhusene. Vandrerhjemmene ligger under sommerhusene i pris. Døgnforbruget er stort set det samme.

Samlet er vandrerhjem ingen konkurrent for sommerhuseudlejere. Muligvis kan vandrerhjemmene føle konkurrence fra sommerhuse om familier i 30-årsalderen.

Konklusion

I Tabel 20 er den samlede konkurrencesituation beskrevet.

Tabel 20: Konkurrencen mellem overnatningsformer

	Hotel	Feriecenter	Feriehus	Campingplads
Feriecenter	Lille			
Feriehus	Lille	Nogen konkurrence om par og familier, der holder en uges ferie		
Campingplads	Lille	Lille	Nogen konkurrence specielt om par og familier fra Danmark	
Vandrerhjem	Lille	Lille	Lille	En vis, men talmæssigt ikke betydende konkurrence om danskere på en uges ferie

Alt i alt er konkurrencen mellem overnatningsformer yderst beskeden. Tilsyneladende vælger gæsterne med omhu de steder, som passer dem bedst med hensyn til beliggenhed, kvalitet og pris.

Hotellerne har nærmest monopol på forretningsrejsende og grupperejser. Kun få af de feriegæster, der vælger at bo på hotel, har et attraktivt alternativ.

De små hoteller har med deres pensionatsform sit helt eget kundegrundlag.

Feriecentrenes kunder er i vid udstrækning familier med børn. Derved møder de konkurrence fra sommerhusene. Men i modsætning til sommerhusene er der mange fælles faciliteter, ligesom der er tale om tæt naboskab med andre ferierende familier. Feriecentrene udgør imidlertid kun ca. ni pct. af kapaciteten på feriemarkedet og er dermed ikke en alvorlig konkurrent for andre overnatningsformer.

Feriehusene tegner sig for ca. 30 pct. af kapaciteten på feriemarkedet og har dermed en dominerende rolle. Bortset fra en vis konkurrence fra campingpladserne om par og familier fra Danmark, har feriehusene ingen mærkbar konkurrence fra andre dele af den danske overnatningssektor.

Campingpladserne er med knap 50 pct. af markedet i juli måned den mest efterspurgte overnatningsform. Der er som nævnt en vis konkurrence med.

Vandrerhjemmene udgør kun ca. 1½ pct. af markedet og kan allerede af den grund ikke true andre overnatningsformer. Selv oplever de nok en vis konkurrence fra campingpladser og feriehusene. Men dertil har vandrerhjemmene deres egen specielle kundegruppe - lejrskoleophold og små grupper på kortvarig ikke for dyr ferie.

Litteraturliste

Bornholms Forskningscenter og Turismens Udviklingscenter, 1998, *Strukturtilpasning i hotelbranchen*, Rapport til Erhvervsministeriet, September.

Danmarks Turistråd, 1998a, *Danmark som destination for ferierejser og erhvervsturisme 1998*, Analyseafdelingen.

Danmarks Turistråd, 1998b, *Turismens økonomiske betydning nationalt og regionalt 1996*, Analyseafdelingen.

Danmarks Turistråd, 1998c, Særkørsel fra TØBBE-analysen.

Danmarks Turistråd, 1999, *Empty nesters i Danmark*.

Danmarks Statistik, ESDB.

Danmarks Statistik Statistiske Efterretninger, *Samfærdsel og turisme*, S.E. 1998:39

Rassing, Charlotte, *Ferierejsende på forskellige indkvarteringsformer på Bornholm*, Symposium i anvendt statistik, AKF og SFI 1999.

www.bornholm.dk

Bilag 1: Information om de anvendte TØBBE-data fra Danmarks Turistråd

Danmarks Turistråd gennemførte i august 1996 til august 1997 en landsdækkende undersøgelse af dansk turisme. Der er etableret en database, der indeholder både marketing data og økonomiske data. Det er hensigten løbende at opdatere databasen, således at der for fremtiden kan foretages årlige beregninger af turismens økonomiske betydning og foretages konsekvensberegninger af opstillede scenarier.

I forlængelse heraf bliver der stillet en række produktspecifikke, marketingmæssige spørgsmål blandt turisterne, der kan give ny viden om blandt andet, hvorfor turisterne vælger at komme til Danmark, og hvorledes landet opleves som rejsemål.

Som udgangspunkt er hvert amt i Danmark blevet tildelt 1.750 interview. Disse er underopdelt på indkvarteringsform og nationalitet under hensyntagen til det enkelte amt.

Foruden de 1.750 regionsbestemte interview er der for visse indkvarteringsformer foretaget landsdækkende personlige interview. Herudover er der til dækning af udenlandske endagsturisters døgnforbrug foretaget 4.100 personlige interview ved færgelejer og grænseovergange. Interviewene er foretaget af I&A Research A/S.

Bilag 2: Information om de anvendte data fra Bornholms Forskningscenter

Bornholms Forskningscenter har siden juli 1995 gennemført interview med rejsende fra Bornholm. Pr. 31. december 1998 indeholdt databasen ca. 14.000 interview, der danner grundlag for de foreliggende analyser.

Hensigten er at karakterisere de besøgende på Bornholm. Det anvendte spørgeskema er bygget op omkring følgende emner:

- demografi: profil og karakteristika
- kommunikation: opmærksomhed og indflydelse på beslutningen om besøg
- organisering: kanaler i forbindelse med arrangering af besøget
- opførsel: hvad foretager de besøgende sig på øen
- holdning: hvad synes de besøgende om deres oplevelser på Bornholm
- forbrug: hvor meget forbruger de besøgende.

Indtil videre har det resulteret i syv rapporter for henholdsvis juli-september 1995, oktober-december 1995, januar-marts 1996, april-juni 1996, en årsrapport dækkende perioden juli 1995-juni 1996, årsrapporter for 1996, 1997 samt 1998.

I rapporterne præsenteres hovedresultaterne af undersøgelsen. Rapporterne udarbejdes af Charlotte R. Rassing.

Interviewundersøgelsen vil fortsætte frem til slutningen af 1999. Hvert år udkommer en rapport med hovedresultaterne.

Bilag 3: Indkvarteringssteder på Bornholm

Tabel 21 viser kapaciteten inden for forskellige indkvarteringsformer på Bornholm; bestand og gennemsnitligt antal senge/pladser.

Tabel 21: Indkvarteringssteder, bestand og gennemsnitlige antal gæstesenge/pladser

Indkvarteringsform	Antal	Gennemsnitlige antal gæstesenge/pladser	Gæstesenge/pladser i alt	Procentfordeling
Hoteller med færre end 40 faste gæstesenge	26	24	624	2
Hoteller med 40-99 faste gæstesenge	33	64	2.112	6
Hoteller med mere end 99 faste gæstesenge	15	184	2.760	7
Feriecentre	8	378	3.024	8
Vandrerhjem	8	123	984	3
Campingpladser	19	424	8.056	22
Sommerhuse ¹	3.742	5	18.710	52

Note: 1. Kun sommerhuse, der udlejes gennem bureau, er med i opgørelsen.

Kilde: Danmarks Statistik og egne undersøgelser.

På Bornholm findes der i alt 74 hoteller/pensionater. 20 pct. har mere end 99 faste gæstesenge, 45 pct. har 40-99 sengepladser, og de resterende 35 pct. har færre end 40 faste sengepladser. I gennemsnit har et bornholmsk hotel/pensionat 74 sengepladser.

Det bør bemærkes, at en del hoteller på Bornholm har over to sengepladser pr. værelse. Baggrunden er, at mange hoteller også har lejligheder med plads til to til fire personer. Hotellerne med mere end 99 faste gæstesenge har således i gennemsnit 2,9 senge pr. værelse/lejlighed, de mellemstore hoteller (40-99 faste gæstesenge) har i gennemsnit 2,1 sengepladser pr. værelse/lejlighed, og de små hoteller har gennemsnitligt 1,9 senge pr. værelse/lejlighed.

Data fra Bornholms Forskningscenter viser, at 42 pct. af ferieturisterne bor i sommerhus under deres ophold på Bornholm. Sommerhusene er dermed den dominerende indkvarteringsform og tegner sig for størstedelen af sengekapaciteten efterfulgt af hotellerne. Feriecentre kommer ind på tredjepladsen.

Bilag 4: Oversigt over hotellerne/pensionaterne og vandrerhjemmene på Bornholm

Hotel/pensionat & vandrerhjem	Antal senge	Antal værelser/lejligheder	Antal senge pr. værelse/lejlighed	Pris i DKK pr. overnatning pr. dag (katalogpris)		Pris i DKK pr. lejlighed pr. uge (katalogpris)	
				Lavsæson ²	Højsæson ²	Lavsæson ²	Højsæson ²
Abildgaard	252	83	3,0	385	485		
Balka Strand	200	95	2,1	400	475		
Balka Søbad	335	106	3,2	385	480		
Bed and Breakfast Bornholm	3	2	1,5	200	200		
Blomstergården	48	23	2,1	185	210		
Brinken, pension	90	20	4,5	155	155		
Brogaard	14	7	2,0	150	170		
Casa Blanca	63	33	1,9	290	330		
Christians Ø Gæstgiveri	14	7	2,0	320	420		
Dams på bakken	58	29	2,0	i.o.	i.o.		
Danchelshus	16	5	3,2	210	235		
Det gamle mejeri	19	7	2,7	150	175		
Det Hvide Hus	48	25	1,9	250	275		
Dueodde Badehotel	220	48 ¹	4,6			3.060	5.300
Feriegården	80	30	2,7	300	475		
Fredensborg	172	42	4,1	400	425		
Grethas pension/Tre Birke	52	33	1,6	230	280		
Griffen	284	142	2,0	365	365		
Grønbechs Hotel	46	24	1,9	260	270		
Gæstgivergården	40	20	2,0	250	250		
Herold	38	19	2,0	200	210		
Hoffmann	146	69	2,1	365	365		
Holiday	15	7	2,1	140	140		
Holmegård	24	14	1,7	380	440		
Hotel Allinge	68	34	2,0	295	335		
Hotel Bornholm	150	44 ¹	3,4			2.350	5.150
Hotel Friheden	128	48	2,7	320	380		
Hotel Gudhjem	100	57	1,8	300	340		
Hotel Hammersø	80	50	1,6	245	395		
Hotel Sandkås	136	56	2,4	280	345		
Hotel Sandvig	82	40	2,1	300	320		
Hotel Skovly	70	30	2,3	270	320		
Hotel Østersøen	73	21 ¹	3,5			3.000	5.000
Jantzens Hotel	36	16	2,3	260	338		
Klemens Kro	8	4	2,0	225	225		
Klintely	70	16	4,4	200	255		
Klippen	32	17	1,9	300	325		
Klostergården	45	27	1,7	220	250		
Koch	37	14	2,6	245	295		
Langebjerger	30	17	1,8	255	205		
Lindesdal	28	13	2,2	i.o.	390		
Marina	42	22	1,9	i.o.	200		
Mary	36	20	1,8	i.o.	i.o.		
Melsted Badehotel	46	24	1,9	280	280		
Munken	12	6	2,0	275	300		

Nordland	61	25	2,4	255	275		
Ny Søborg	36	16	2,3	165	185		
Næsgården	20	10	2,0	210	245		
Pension Lis	11	6	1,8	195	215		
Pepita	64	36	1,8	290	335		
Plummahuzed	14	4 ¹	3,5			2.400	3.400
Pyttegården	43	8 ¹	5,4			1.650	4.150
Romantik	90	45	2,0	300	340		
Ryttergården	286	103	2,8	310	390		
Sandbogård	38	21	1,8	260	280		
Sandy-Hook	40	15	2,7	265	290		
Siemensens Gaard	92	50	1,8	410	445		
Sjølyst	52	26	2,0	235	285		
Skottehjemmet	100	i.o.	i.o.	i.o.	i.o.		
Sletten	67	14	4,8	225	280		
Slægtsgården	50	28	1,8	225	250		
Snogebæk Hotelpension	48	25	1,9	270	340		
Solgården	34	18	1,9	i.o.	245		
Solhøj Ferielejligheder	21	7	3,0			2.000	3.000
Stammershalde	60	35	1,7	240	290		
Strandhotel Boderne	36	11 ¹	3,3			2.000	4.200
Strandhotellet	92	49	1,9	300	340		
Strandslot	125	27 ¹	4,6			2.600	4.500
Sverres Small Hotel	38	22	1,7	200	250		
Therns Hotel	82	38	2,2	250	345		
Turisthotellet	18	9	2,0	165	165		
Verona	65	29	2,2	225	240		
Vesth Randkløve	90	i.o.	i.o.	i.o.	i.o.		
Violgården	120	26	4,6	175	175		
Boderne Vandrerhjem	75	20	3,8	100	100		
Dueodde Vandrerh. & Camp.	162	36	4,5	150	240		
Gudhjem Vandrerhjem	170	i.o.	i.o.	120	175		
Rønne Vandrerhjem	148	29	5,1	95	95		
Hasle Vandrerhjem	100	24	4,2	135	135		
Rosengården	70	23	i.o.	i.o.	i.o.		
Sandvig Vandrerhjem	120	25	4,8	95	95		
Sletten Camping & Vandrerh.	60	14	4,3	140	175		
Svaneke Vandrerhjem	152	40	3,8	140	140		

Noter: 1. Lejligheder.

2. Gennemsnitspris.

3. I.o. betyder ikke oplyst.

Kilde: Bornholm 1998.

Bilag 5: Forretningsrejsende opdelt på indkvartering og opholdslængde

Tabel 22: Forretningsrejsendes valg af indkvartering (Bornholm)

Procenter lodret beregnet

Indkvartering	Konference, møde o.l.	Almindelig forretning	Total
Base: Forretningsrejsende	139	126	265
Hoteller <40	2	2	2
Hoteller 40-99	26	18	22
Hoteller >99	55	53	54
Feriecentre	4	5	5
Vandrerhjem	2	2	2
Campingpladser	4	6	5
Sommerhuse	7	14	10
Sum	100	100	100

Tabel 23: Forretningsrejsendes opholdslængde (Bornholm)

Procenter lodret beregnet

Indkvartering	Konference, møde o.l.	Almindelig forretning	Total
Base: Forretningsrejsende	138	126	264
1-3 dage	73	54	64
4-7 dage	20	33	26
8-14 dage	3	8	5
15-21 dage	3	3	3
Mere end 21 dage	1	2	2
Sum	100	100	100
Gennemsnit	4,0	4,9	4,4

Bilag 6: Hotelovernatninger opdelt på nationalitet

Tabel 24: Overnatninger (i 1.000) på nationalitet; hele landet 1989-1998 (inkl. feriecentre)

	Danmark	Sverige	Norge	Tyskland	Andre	Total
1989	4.950	1.268	679	1.073	1.867	9.837
1990	5.205	1.478	710	1.288	1.954	10.635
1991	5.268	1.746	747	1.587	1.883	11.231
1992	5.379	1.725	794	1.704	1.955	11.557
1993	5.655	1.430	813	1.714	1.956	11.568
1994	6.065	1.356	829	1.668	2.085	12.003
1995	6.292	1.282	796	1.733	2.073	12.176
1996	6.687	1.399	940	1.667	2.226	12.919
1997	6.606	1.415	1.012	1.506	2.292	12.831
1998	6.928	1.466	1.050	1.357	2.211	13.012

Kilde: Danmarks Statistik, 1999.

Note: Dækker hoteller med flere end 40 faste gæstesenge.

Tabel 25: Hotelovernatninger på nationalitet; hele landet (pct.)

Procenter vandret beregnet

	Danmark	Sverige	Norge	Tyskland	Andre
1989	50	13	7	11	19
1990	49	14	7	12	18
1991	47	16	7	14	17
1992	47	15	7	15	17
1993	49	12	7	15	17
1994	51	11	7	14	17
1995	52	11	7	14	17
1996	52	11	7	13	17
1997	51	11	8	12	18
1998	53	11	8	10	17

Note: Dækker hoteller med flere end 40 faste gæstesenge.

Tabel 26: Overnatninger (i 1.000) på nationalitet; Bornholm 1989-1998 (inkl. feriecentre)

	Danmark	Sverige	Norge	Tyskland	Andre	Total
1989	269	118	12	219	6	624
1990	278	166	16	220	7	687
1991	249	206	18	243	5	721
1992	219	224	15	229	7	694
1993	216	145	16	230	15	622
1994	233	120	21	234	18	626
1995	242	81	19	209	18	569
1996	239	85	19	192	21	556
1997	240	90	28	186	22	566
1998	278	93	29	161	19	580

Kilde: Danmarks Statistik, 1999.

Note: Dækker hoteller med flere end 40 faste gæstesenge.

Tabel 27: Hotelovernatninger på nationalitet; Bornholm (pct.)

Procenter vandret beregnet

	Danmark	Sverige	Norge	Tyskland	Andre	Total
1989	43	19	2	35	1	100
1990	40	24	2	33	1	100
1991	34	29	3	33	1	100
1992	32	32	2	33	1	100
1993	35	23	3	37	2	100
1994	38	19	3	37	3	100
1995	43	14	3	37	3	100
1996	43	15	3	35	4	100
1997	42	16	5	33	4	100
1998	48	16	5	28	3	100

Note: Dækker hoteller med flere end 40 faste gæstesenge.

Bilag 7: Opholdslængde

Tabel 28: Antal overnatninger på rejsen (hele landet)

Procenter lodret beregnet

Opholdslængde	Hotel/kro ferie	Feriecenter	Feriehus	Campingplads	Vandrerhjem
Base: Ferierejsende					
1-3 overnatninger	61	56	3	40	46
4-6 overnatninger	23	16	7	17	28
7-12 overnatninger	12	21	48	20	19
13-21 overnatninger	4	7	42	23	7
Sum	100	100	100	100	100
Gennemsnit	3,8	4,7	10,9	11,9	5,6

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998a.

Tabel 29: Antal overnatninger på rejsen (hele landet)

Procenter vandret beregnet

Opholdslængde	Hotel/kro ferie	Ferie- center	Ferie- hus	Camping- plads	Vandrer- hjem	Andre	Sum
Base: Alle							
1-3 overnatninger	30	33	4	29	4	0	100
4-6 overnatninger	26	21	18	27	6	2	100
7-12 overnatninger	7	14	59	16	2	2	100
13-21 overnatninger	3	5	62	23	1	6	100

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998a.

Tabel 30: Opholdslængde (Bornholm)

Procenter lodret beregnet

Opholdslængde	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Ferie- centre	Vandrer- hjem	Camping- pladser	Sommer- huse	Total
Base: Ferierejsende	129	588	460	313	129	794	1.792	4.205
1-3 dage	9	16	15	6	21	5	2	7
4-7 dage	50	47	44	44	48	29	25	34
8-14 dage	30	28	32	39	26	45	45	40
15-21 dage	10	8	8	10	5	15	23	16
Mere end 21 dage	1	1	1	1	0	6	5	3
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Gennemsnit	8,74	7,41	7,74	8,42	6,24	10,62	12,37	10,24

Note: 1. * betyder mindre end 0,5 pct.

Tabel 31: Opholdslængde (Bornholm)

Procenter vandret beregnet

Opholdslængde	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Ferie- centre	Vandrer- hjem	Camping- pladser	Sommer- huse	Sum
Base: Ferierejsende	129	588	460	313	129	794	1.792	4.205
1-3 dage	4	32	24	7	9	14	10	100
4-7 dage	5	20	14	10	4	16	31	100
8-14 dage	2	10	9	7	2	22	48	100
15-21 dage	2	7	5	5	1	18	62	100
Mere end 21 dage	2	4	3	1	0	25	65	100
Total	3	14	11	7	3	19	43	100

Bilag 8: Rejsegruppens sammensætning

Tabel 32: Rejsegruppens sammensætning (Bornholm)

Procenter lodret beregnet

Rejsegruppe	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Ferie- centre	Vandrer- hjem	Camping- pladser	Sommer- huse	Total
Base: Ferierejsende	129	586	461	314	129	792	1.788	4.199
Rejser alene	6	6	5	1	6	2	2	3
Ægtepar/par	66	56	50	29	35	38	32	39
Familie m. børn u. 15 år	7	10	17	38	24	35	38	30
Familie med voksne børn	5	5	6	12	8	6	10	8
Andet familie/venner	11	11	7	3	10	10	7	8
Selskabsrejse	1	4	5	1	1	0	*	1
Andet	4	8	10	16	16	9	11	11
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100

Note: 1. * betyder mindre end 0,5 pct.

Tabel 33: Rejsegruppens sammensætning (Bornholm)

Procenter vandret beregnet

Rejsegruppe Gennemsnit	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Ferie- centre	Vandrer- hjem	Camping- pladser	Sommer- huse	Sum
Base: Ferierejsende	129	586	461	314	129	792	1.788	4.199
Rejser alene	6	26	17	3	6	15	27	100
Ægtepar/par	5	20	14	5	3	18	35	100
Familie m. børn u. 15 år	1	5	5	10	3	22	54	100
Familie med voksne børn	2	8	8	11	3	14	54	100
Andet familie/venner	4	18	11	2	4	24	37	100
Selskabsrejse	2	42	40	7	2	0	7	100
Andet	2	15	11	11	10	12	39	100
Total	3	13	11	8	3	19	43	100

Bilag 9: Husstandens årsindkomst (brutto)

Tabel 34: Husstandens årsindkomst (Bornholm)

Procenter lodret beregnet

Indkomst DKK	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Ferie- centre	Vandrer- hjem	Camping- pladser	Sommer- huse	Total
Base: Ferierejsende	105	426	326	245	110	661	1.442	3.316
Mindre end 200.000	24	24	17	17	19	20	14	17
200.000-400.000	52	51	48	45	48	51	46	48
400.000-700.000	23	19	25	33	32	26	31	28
Over 700.000	1	6	10	5	1	3	9	7
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabel 35: Husstandens årsindkomst (Bornholm)

Procenter vandret beregnet

Indkomst DKK	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Ferie- centre	Vandrer- hjem	Camping- pladser	Sommer- huse	Sum
Base: Ferierejsende	105	426	326	245	110	661	1.443	3.316
Mindre end 200.000	4	17	9	7	4	24	35	100
200.000-400.000	3	12	10	7	6	20	42	100
400.000-700.000	2	10	8	9	4	18	49	100
Over 700.000	1	12	14	6	1	9	57	100
Total	3	13	10	7	3	20	44	100

Bilag 10: Døgnforbrug

Tabel 36: Døgnforbrug (hele landet)

DKK

Opholdslængde	Hotel/kro ferie	Feriecenter	Feriehus	Campingplads	Vandrerhjem
Base: Alle					
Gennemsnit	852	314	267	197	373

Kilde: Danmarks Turistråd, 1998a.

Tabel 37: Døgnforbrug (Bornholm)

DKK

Forbrug	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >99	Ferie- centre	Vandrer- hjem	Camping- pladser	Sommer- huse	Total
Base: Ferierejsende	117	459	426	256	151	810	1.760	3.979
Gennemsnit	481	500	552	303	332	214	290	309

Bilag 11: Diskriminantanalyse

De statistiske forudsætninger for diskriminantanalysen er ikke en normalitetsforudsætning. Den afhængige variabel i diskriminanttilfældet er en dummy-variabel.

Diskriminantanalyse kan anvendes til at identificere forskelle mellem grupper. Diskriminantanalyser kan benyttes i situationer, hvor den afhængige variabel er nominalskaleret, og de forklarende variable er intervalskalerede. Analysen går kort fortalt ud på at forudsige kategoriplaceringen af den afhængige variabel, når værdierne af de uafhængige variable er kendt. Gennem anvendelse af den simple diskriminantanalyse kan to grupper sammenlignes. Formålet er at finde ud af, om grupperne er forskellige.

I to-gruppe-tilfældet er det ret enkelt at benytte diskriminantfunktionen som grundlag for en sådan afgørelse. På basis af målte egenskaber (størrelse på rejsegruppe, opholdslængde, forbrug, antal tidligere besøg og alder) beregner SPSS teststørrelsen Wilk's lambda. Wilk's lambda er produktet af de *ikke-forklarede variansandele* - analogt med $1-R^2$ - og følgelig er små værdier af Wilk's lambda signifikante. Hvis teststørrelsen ligger tæt på 0, er der stor forskel mellem de grupper, der sammenlignes, hvorimod værdier tæt ved 1 indikerer stort sammenfald.

Tabel 38: Forskelle mellem profilerne af par/ægtepar

Variabel	Variabel	Wilk's lambda
Sommerhuse	Hoteller <40	0,199
Sommerhuse	Hoteller 40-99	0,608
Sommerhuse	Hoteller >99	0,335

Beregningerne inddrager variablene: nationalitet, størrelse på rejsegruppe, opholdslængde, rejsegruppens sammensætning, antal tidligere besøg, seneste besøg, førstegangs- eller flergangsbesøgende, tilfredsheden med Bornholm som feriested, alder og indkomst.

Tabel 38 viser forskellen med de besøgende par/ægtepar i sommerhusene og hotellerne. Værdierne af Wilk's lambda viser at profilerne af de besøgende par/ægtepar på de små hoteller og sommerhusene ligger længst fra hinanden, mens gæsteprofiler af de besøgende par/ægtepar på de mellemstore hoteller ligger tættest på gæsterne i sommerhusene.

Som det fremgår af Tabel 39 ligger profilerne af de besøgende i sommerhusene og i feriecentrene tæt på hinanden. Det tilsvarende gælder profilerne af de besøgende på de små og mellemstore hoteller. Sammenlignes profilerne af gæsterne på campingpladserne med profilerne af gæsterne på de små hoteller, er der derimod relativ stor forskel.

Tabel 39: Forskelle mellem gæsteprofiler generelt

	Hoteller <40	Hoteller 40-99	Hoteller >40	Feriecentre	Vandrerhjem	Camping	Sommerhuse
Hoteller <40		0,979	0,925	0,810	0,778	0,847	0,940
Hoteller 40-99			0,956	0,894	0,921	0,767	0,892
Hoteller >40				0,824	0,871	0,724	0,871
Feriecentre					0,920	0,887	0,948
Vandrerhjem						0,909	0,943
Camping							0,933

Tidligere udgivelser

- Susanne Storm: Air Transport Policies and Frequent Flyer Programmes in the European Community - a Scandinavian Perspective. Maj 1999.
- Peter Saabye Simonsen, Birgitte Jørgensen, Derek Robbins: Cycling tourism. Marts 1999.
- Charlotte Rømer Rassing: Survey of Visitors to Bornholm. January 1998 - December 1998. Februar 1999.
- Edited by Jesper Manniche: Searching and Researching the Baltic Sea Region. Proceedings from an international research seminar on Bornholm, April 1998. December 1998.
- Petter Dybedal: Theme Parks as Flagship Attractions in Peripheral Areas. December 1998.
- Carl Henrik Marcussen, Mulighederne for forbedret udnyttelse af IT til markedsføring og slag/distribution af bornholmske turismeprodukter. Oktober 1998.
- Benedicte Bull: Encouraging Tourism Development Through the EU Structural Funds - the implementing of EU programmes on Bornholm and the tourism sector's use of them. September 1998.
- Per Åke Nilsson: Bo på Lantgård - en studie av bondgårdsturism som idé. Juli 1998.
- Ed. by Jesper Manniche: Baltic Social Science Research in Scandinavian countries and Germany. State of the Art. Juli 1998.
- Lars Lund og Ulrik Storm: Bornholms Teknologiske Udvikling - Vurdering af konkrete forslag til IT-investeringer. Maj 1998.
- Tomas Vedsmand: Fiskeriets regulering og erhvervsudvikling - i et institutionelt perspektiv. Ph.d.-afhandling. Maj 1998.
- Carl Henrik Marcussen: Distribution af danske turismeprodukter i Europa - status, trends og udviklingsmuligheder. Maj 1998.
- Charlotte R. Rassing: Survey of Visitors to Bornholm, January 1997 - December 1997.
- Kresten Storgaard, Birgit Jæger, Jesper Manniche, Carl Henrik Marcussen, Jimmi Hansen, Sune Johansson: Bornholm på Nettet. December 1997.
- Kresten Storgaard, Jesper Manniche, Jimmi Hansen: IT-initiativer på Bornholm. BTU-projektets handlingsrettede arbejde. December 1997.
- Tage Petersen: Videregående uddannelsesinstitutioner og regional udvikling i perifere områder - et case-studie på Gotland. December 1997.
- Jie Zhang og Svend Lundtorp: Bornholms Trafikkens økonomiske og beskæftigelsesmæssige betydning for Bornholm. Oktober 1997.
- Charlotte R. Rassing: STEAM. Datainput og -bearbejdning. Oktober 1997.
- Charlotte R. Rassing: STEAM for Allinge-Gudhjem Kommune. 1995 sammenlignet med 1996. Oktober 1997.
- Charlotte R. Rassing: STEAM for Ebeltoft Kommune. 1995 sammenlignet med 1996. Oktober 1997.
- Charlotte R. Rassing: STEAM for Sydthy Kommune. 1995 sammenlignet med 1996. Oktober 1997.
- Charlotte R. Rassing og Ann. Hartl-Nielsen: Survey of Visitors to Bornholm, January 1996 - December 1996. August 1997.
- Elin Sundgaard: Hotel- og restauranterhvervet - med Bornholm som case. Juni 1997.
- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rømer Rassing and Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. October - December 1996. Juni 1997.

- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rømer Rassing and Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. July - September 1996. Juni 1997.
- Jie Zhang: The Economic Relations between the European Union and East Asia. Ph.D. thesis. Juni 1997.
- Birgit Jæger & Kresten Storgaard (eds.): Telematics and rural development. Proceedings from an International Workshop on the Danish Island of Bornholm. Juni 1997.
- Svend Lundtorp: Turisme - struktur, økonomi og problemstillinger. Maj 1997.
- Palle Mikkelsen: Status for Bornholm. April 1996.
- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rømer Rassing and Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. July 1995 - June 1996. April 1997.
- Anne-Mette Hjalager: Environmental regulation of tourism. Strategies and prospects on three European islands: Bornholm, Mallorca and the Isle of Wight. November 1996.
- Udkantsområder - Regional- og turismeforskning på Bornholms Forskningscenter. En antologi. November 1996.
- Louise Twining-Ward og Tom Twining-Ward: Tourist Destination Development. The Case of Bornholm and Gotland. November 1996.
- Peter Saabye Simonsen og Birgitte Jørgensen: Cykelturisme. En økonomisk og miljømæssig bæredygtig turismeform? Oktober 1996.
- Carl Henrik Marcussen: Turistinformations- og bookingsystemer. Oktober 1996.
- Steen Schønemann: Bornholm: Economic Structures and Development. Oktober 1996.
- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rassing Riis, Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. April - June 1996. Oktober 1996.
- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rassing Riis, Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. January - March 1996. Oktober 1996.
- Ann. Hartl-Nielsen, Charlotte Rassing Riis, Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. October - December 1995. Oktober 1996.
- Birgitte Nohr Jørgensen: Beskæftigelsesfremskrivninger i RIMO og EMIL. September 1996.
- Stephen Wanhill: Survey of Visitors to Bornholm. July - September 1995. September 1996.
- Kresten Storgaard, Jesper Manniche, Carl Henrik Marcussen: Teknologi-anvendelse og -fornyelse i bornholmske erhverv. September 1996.
- Anne-Mette Hjalager: Miljøinitiativer i turisme og fritid. August 1996.
- Keld Jensen og Tage Petersen: Uddannelsespolitik i et udkantsområde. Juni 1996.
- Keld Jensen og Tage Petersen: Analyse af uddannelsesstrukturen på det bornholmske arbejdsmarked. Juni 1996.
- Anders Fitje: Naturbasert oplevelsesturisme på Bornholm. April 1996.
- Thomas Rafn: Turismens økonomiske betydning for de danske amter. April 1996.
- Kirstin Blomgren Jørgensen: Kirkerne og turismen. Marts 1996.
- Stephen Wanhill: Principles of Tourist Destination Development. Januar 1996.
- Keld Jensen: Befolkningsudviklingen på Bornholm. December 1995.
- Tage Petersen: Interreg-Bornholm. December 1995.
- Birgit Jæger, Jesper Manniche, Carl Henrik Marcussen og Kresten Storgaard: Telematik. Nye veje for Bornholm? November 1995.
- Svend Lundtorp: Denmark og EU's Committee of Regions. Juni 1995.
- Jesper Manniche: Informationsteknologi i bornholmske erhverv. Juli 1995.
- Thomas Rafn: Turismens økonomiske betydning for Bornholm. Juni 1995.

- Susanne Jensen og Christian Hansen: Turisme og beskæftigelse. Marts 1995.
- Steen Schønemann: En ø uden tilskud. Januar 1995.
- Steen Schønemann: Bornholms befolkning, erhvervsstruktur og udvikling. Marts 1994.